

Latijn of Chinees? Een pleidooi voor redelijkheid

Christian Laes

Prof. Christian Laes doceert geschiedenis van de oudheid aan de Universiteit Antwerpen en is tevens adjunct-professor aan de Universiteit van Tampere (Finland). Als voorzitter van Classica Vlaanderen verdedigt hij de positie van de klassieke talen in het Vlaams secundair onderwijs. Tot 2015 doceerde hij Latijn aan de Vrije Universiteit Brussel, een instelling die besloot haar volledige pakket antieke cultuur en klassieke talen te schrappen.

De onderstaande lezing werd gehouden op het symposium 'Chinees, steek daar je Latijn eens in' in het Meertalig Atheneum Woluwe in Sint-Pieters-Woluwe op 6 mei 2015. Het mondelinge karakter van het referaat werd in deze versie zo veel mogelijk behouden.

1 Een vreemde uitnodiging?

Gastvrijheid is een kwaliteit die wij graag met mediterrane culturen en het Verre Oosten associëren. Een mogelijke gelijkenis zowaar tussen de Romeinse en de Chinese cultuur. Dezelfde gevoeligheid voor gastvrijheid bracht mij ertoe de uitnodiging voor deze avond niet af te slaan, ook al leek ze in eerste instantie vreemd, ja zelfs wat oncomfortabel. Latijn of Chinees? Betekent het stellen van de vraag niet reeds het beantwoorden ervan? Wordt hier geen tegenstelling gecreëerd die er in feite niet hoort te zijn?

Laten we maar meteen duidelijk zijn. Voor het vervangen van Latijn door Chinees bestaat in ons huidige Vlaamse onderwijslandschap geen enkele wettelijke grond. Toegegeven, in het eerste jaar is invulling in een vrije ruimte van vier à vijf uur theoretisch mogelijk. Maar al in het tweede jaar van de eerste graad zijn de basisopties Grieks-Latijn en Latijn vastgelegd en niet vervangbaar door om het even welke andere taal. Wie Chinees wil invoeren, zal creatief moeten omspringen met de één of twee uren vrije ruimte die voor de meeste ASO-richtingen voorhanden zijn. Maar dan zit Chinees niet in het vaarwater van de klassieke talen; de concurrentie komt van andere vakken.

Nu werden mijn aanvankelijke reserves geruststellend opgevangen door de directie van de school, die verzekerde dat het nooit de bedoeling was Latijn door Chinees te vervangen. Integendeel, deze avond zou ook het belang van Latijn in de schijnwerpers plaatsen. Maar toch. In workshops werd geschermd met argumenten als zouden 25 percent van de Vlaamse ouders willen dat het Chinees de verplichte tweede taal werd in het Vlaams onderwijs. Zakelijk-economische motieven werden meermaals aangehaald. U moet mijn pleidooi dan ook lezen als een antwoord op stellingen die in media en de *communis opinio* herhaaldelijk naar boven komen.

Nog om een andere reden vond ik de verbinding tussen Latijn en Chinees voor deze avond verontrustend. Van Oudgrieks is geen sprake, alsof daar de strijd reeds gestreden is. Voor mij is hij dat allerminst: dit pleidooi dient gelezen als een verdediging van beide vakken in ons secundair onderwijs.

2 Een kwestie van correct vergelijken

De laatste *native speaker* van het Latijn sprak meer dan 1500 jaar geleden zijn of haar laatste woorden. Maar als cultuurtaal werd Latijn geschreven, ja zelfs in bepaalde gevallen gesproken tot op de dag van vandaag. Wie de taal wil leren, laat zich leiden door het aanzienlijke corpus van teksten van ‘klassieke’ auteurs, doorgaans niet onbemiddelde mannen van middelbare leeftijd die een literaire taal koesterden die ver stond van het gesproken woord uit hun eigen tijd.¹ Voor de leerling van vandaag vergt omgang met deze teksten de nodige inspanning: grammatica en woordenschat dienen verworven, leesstrategieën ontwikkeld en de culturele context begrepen. Wie na zes jaar studie een authentieke tekst uit de klassieke letterkunde op eigen houtje kan vertalen en interpreteren, prijst zich gelukkig. *Classici* zijn zich bewust van het pijnlijk langzame van dit proces; de vakdidactische discussie of het allemaal niet sneller en efficiënter kan, woedt in Vlaanderen ruim vijftig jaar. Geloof me, wondermiddelen bestaan niet: het bestuderen van klassieke teksten is en blijft een intellectueel avontuur. Gelukkig maar. En er bestaan heus heel wat authentieke teksten die gemakkelijker zijn en een snellere succeservaring garanderen.

Alleen al om deze reden is vergelijking met de resultaten van initiaties Chinees bij voorbaat uitgesloten. Ja, ik kan me goed voorstellen hoe vlijtige leerlingen na een jaar in staat zijn zich in basisconversaties te redden, wie weet zelfs een bestelling te plaatsen in het Chinese restaurant. Voor wie daaraan mocht twijfelen: oefenboekjes voor gelijksoortige Latijnse conversaties zijn ruim voorhanden, en het zou weinig tijd vergen om jonge en enthousiaste leerlingen daarin te bekwamen. Maar nogmaals, daarom studeer je geen Latijn. Opmerkingen als ‘Kijk eens hoeveel die leerlingen na één jaar Chinees al kunnen in vergelijking met ...’ (waarbij men vaak alleen aan communicatieve vaardigheden denkt) missen dus elke grond. Graag ontmoet ik de eerste leerling die na enkele jaren in staat is een klassieke tekst uit de Chinese literatuur in zijn verschillende facetten te interpreteren. Pas dan kunnen en mogen we vergelijken.

3 Het intellectuele argument of ... Latijn voor iedereen?

Is Chinees met zijn heel eigen structuur en schriftbeeld geen intellectuele notenkraaker, hét middel bij uitstek om jonge en nieuwsgierige leerlingen te motiveren voor dat ietsje meer? Hier krijgen wij als *classici* de bal teruggekaatst die we zelf al te vaak eerst hebben geworpen. Hoe vaak lees je niet dat Latijn helpt bij het ‘leren leren’? Om taalinzicht te verwerven en het geheugen te trainen? Natuurlijk bevatten deze argumenten een grond van waarheid, maar het probleem is dat je ze op zowat elke taal (en bij uitbreiding op de meeste schoolvakken, ja zelfs het oplossen van sudoku’s) kunt toepassen. Russisch heeft een rijkdom aan naamvallen en werkwoordelijke schakeringen die voor het Oudgrieks niet hoeft onder te doen. Wat gezegd over agglutinerende talen als het Fins, waar je met zestien naamvallen kunt spelen en je hoofd kunt breken over woorden die elke verwantschap met onze talen missen? De heel eigen zeggingswijze van de Semitische talen?

---

¹ Ik verwijs graag naar twee bijdragen die een absolute must zijn voor ieder die wil nadenken over zijn/haar onderwijs van klassieke talen en antieke teksten: KRUSCHWITZ, P., *Linguistic Variation, Language Change, and Latin Inscriptions*, pp. 721-744. In: BRUUN, C. en EDMONDSON, J., (red.), *The Oxford Handbook of Roman Epigraphy*, Oxford University Press, Oxford, 2015, 888 pp. / HEDRICK, C.W. jr., *Literature and Communication*, pp. 167-190. In: PEACHIN, M., (red.), *The Oxford Handbook of Social Relations in the Roman World*, Oxford University Press, Oxford, 2011, 738 pp.

Graag bekijk ik het argument over het ontwikkelen van taalinzicht ook via een andere, voor velen helaas nog steeds verrassende invalshoek. Meer dan ooit betekent een goede beheersing van de Nederlandse taal de sleutel tot integratie en succes in onze samenleving. In debatten over diversiteit en het (afhaken van) jonge leerkrachten in het Vlaams onderwijs komt het gemis aan taalinzicht en taalkennis bij 'zwakkere' leerlingen als een pijnpunt naar boven. Net hier kan Latijn voor wie daarvoor opteert een helpende hand bieden. Internationaal onderzoek wees uit hoe een tragere, analytische, meer stapsgewijze manier van taalleren, waarbij grammatica nadrukkelijker aan bod komt en lectuur meer klemtoon krijgt dan het auditieve, een positieve impact heeft op de taalverwerving van zwakke leerlingen in andere taalvakken.²

4 Het ultieme zakelijke argument

Ja maar, hoor ik de pleitbezorgers van het Verre Oosten zeggen, naast het intellectuele aspect heeft het Chinees beslist het voordeel dat het 'de wereldtaal van de toekomst' is. Achter deze stelling schuilt een onverholven zakelijke, ja zelfs uitgesproken neoliberale visie: wie business wil doen, leert maar beter de taal van de nieuwe machthebber. En wie zich niet aan de nieuwe situatie aanpast, zal daarvan vroeg of laat de gevolgen dragen. Alvast om twee redenen is een dergelijk argument pijnlijk kwetsbaar. Het veronderstelt dat we onze leerlingen in zes jaar kunnen klaarstomen voor het voeren van subtiele zakelijke gesprekken met Chinese gesprekspartners. Naar ik begrepen meen te hebben, is zo iets zelfs aan sinologen slechts gegeven na vier jaar intensieve studie op academisch niveau én een langdurig verblijf in het land in kwestie.

Bovendien zijn economische argumenten sterk onderhevig aan de conjunctuur van politieke en financiële veranderlijkheid. Ik herinner me goed hoe in de jaren negentig van de vorige eeuw vurige pleidooien werden gehouden voor de studie van het Russisch. Zouden glasnost en perestrojka de wereldeconomie niet ingrijpend veranderen? Inmiddels is Rusland verworpen tot het spreekwoordelijke monster en zou een dergelijk pleidooi voor een Europees politicus niet minder dan politieke zelfmoord betekenen. Mijn Brusselse collega Jonathan Holslag, in deze zaken veel meer beslagen dan ikzelf, noemt China 'de reus op lemen voeten'. Wat zal de toekomst brengen? Ik wil me daarover niet uitspreken, maar verzet me wel tegen een onderwijs dat dobbert op de deining van om het even welke politieke of economische wind. Ondertussen zijn er dagelijks contacten met Chinese bedrijven: die verlopen probleemloos in het Engels, of door gespecialiseerde vertalers die daarvoor grondig getraind zijn.

5 Een pijnlijk politiek argument

In de huidige Vlaamse onderwijslandschap wordt Latijn meer en meer het prerogatief van het vrije (lees: katholieke) net. Zou de keuze voor Chinees dan geen herprofilering voor het gemeenschapsonderwijs betekenen? Ik moet toegeven dat ik me in mijn spreekwoordelijke kofie verslikte toen ik onlangs een dergelijke suggestie mocht aanhoren. Niet alleen is het argument kortzichtig, het getuigt ook van weinig intellectuele eerlijkheid. Alsof het gemeenschapsonderwijs zijn leerlingen niet moet laten kennismaken met het christelijke erfgoed dat onze huidige beschaving in zoveel verschillende facetten heeft getekend en beïnvloed. En vooral, alsof het Latijn alleen de taal van de kerk zou zijn. Je kunt je geen menselijk gevoel of gedachte voorstellen of ze werd ooit in de taal van Cicero uitgedrukt. Ja, Latijn was de taal van

---

² Opnieuw een 'klassieker' die ik iedereen bij de start van een schooljaar wil aanbevelen: VAN HOUDE, T., *Ieder een Latijn*, *Streven*, 2012, september, pp. 738-742.

het dogmatische denken, maar evenzeer van het vrije en kritische denken. Net zoals Chinees niet alleen de taal is van Mao, Frans niet hoeft geassocieerd met het *ancien régime*, Duits niet met het nazisme. U kunt zich zelf ongetwijfeld andere voorbeelden indenken.

Stelt u zich overigens voor dat ik eenzelfde argument zou ontwikkelen voor het Arabisch. Studie van het Standaardarabisch is ongetwijfeld een intellectuele uitdaging. Zakelijk-commercieel zijn ook hier belangen te verdedigen. En het brengt ons dicht bij de bronnen van een beschaving waarmee het gesprek voor ons en de komende generaties een uitdaging zal betekenen. In alle eerlijkheid: ik denk dat een dergelijk pleidooi onderwijskundig en politiek heel weinig kans zou maken. Ongetwijfeld voelen sommigen er zich nu al ongemakkelijk bij. Hoorde ik geen geschuifel en gemompel?

6 Een positieve argumentatie

Voor de studie van het Latijn bestaan sterke argumenten, die mijns inziens meer dan ooit overeind staan. Ja, er is het intellectuele en geestesvormende aspect, dat we niet overboord hoeven te gooien, maar tegelijk moeten relativiseren, zoals ik hierboven uiteenzette. Latijn biedt immers zoveel meer. Het is een vak dat bij uitstek poorten opent, een eyeopener zonder weerga. Tijdens hun studies maken de leerlingen kennis met heel diverse facetten van onze westerse beschaving: architectuur, kunst, heel verschillende genres van poëzie, mythologie, juridisch denken, politiek, bronnenkritiek, retoriek en communicatiewetenschap, filosofie. Deze studie beperkt zich overigens helemaal niet tot de oudheid: middeleeuwse teksten, geschriften uit de renaissance en Neolatijnse werken maken deel uit van het curriculum. De studie van de 'wortels' van onze beschaving leidt geenszins tot een bekrompen denken dat vooral wil aanduiden 'dat de antieken het al allemaal hadden bedacht of gezegd'. Wortels zijn één ding, maar de boom die eruit groeit, kan heel verschillende vertakkingen aannemen. Idealiter draagt deze opleiding bij tot de vorming van kritische wereldburgers, die een open oog voor wereldculturen combineren met het besef van de eigen historische achtergrond. En natuurlijk wil je vanuit een dergelijke instelling graag meer en andere talen en culturen bestuderen. Er is zoveel moois te verkennen. Maar de kunst is lang en het leven kort. *Ars longa, vita brevis*. Toegegeven, het klinkt mooier in het Latijn. Je kunt maar beter via een vertrouwd en goed afgebakend pad beginnen.

Gepubliceerd in *Prora*, jaargang 20, nummer 2, maart 2015, pp. 14-17.